

**TÜRK DÜNYASI KÜLTÜREL DEĞERLERİ
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU
4-8 KASIM 2013
ESKİŞEHİR**

BİLDİRİ KİTABI

**Editör:
Yrd. Doç. Dr. Burhan SAYILIR**

Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim ve Değer Unsuru Olarak İsmail Gaspıralı ve Cedid Mektepleri

Ümit POLAT¹

Gaspıralı, orduda subay bir babanın oğlu olarak 1851 yılında Avcıköy'de doğar. Ailece 1854'te Bahçesaray'a yerleşirler. On yaşına kadar ilkokula devam eden küçük İsmail'i Akmescit jimnazına gönderirler. Bu jimnazda iki yıl kalır. Sonra Varonej askerî okuluna devam eder. Oradan da Moskova askerî lisesinin öğrencisi olur. Bu lisede dindaşı Mustafa Mirza ile tanışır. O sırada Osmanlı Devleti sınırları içindeki Girit'te isyan vardır. Okuduğu lisede huzuru yoktur. Türklere karşı islâvcılık düşmanlığı körükleniyordu. Bu fanatik hava içinde tatilini okulda geçirmek yerine Türk kardeşlerine yardım için Odesa yolu ile İstanbul'a gitmeğe karar verir. Pasaportu olmadığından yakalanır. Artık liseye dönemez. Zincirli medresesine Rusça hocası olur. Bu sırada fikrî faaliyetini geliştirir. Şostov ailesinin kütüphanesinde mevcut Rus edebiyatı ile siyasî ceryanlara dair kitaplar okur. Ekonomi ve sosyal problemleri inceler. Rusya'da tatbik edilen garpçılık ceryanı ile halka doğru gitme yolundaki çalışmaları öğrenir. 1869'da Yalta'da ki Dereköyokuluna öğretmen olur. 1871'de Türkiye'ye giderek subay olmak ister. Bu teşebbüsü gerçekleşmez. Paris'e gider. İki yıl kalır. Fransa'da kültür ve pedagoji yayınlarını takip eder. 1874'te İstanbul'a döner. Yazarlık hayatına başlar. 1875'te Kırım'a döner. 1878'de Bahçesaray Belediye başkanı olur.

Kazan'a, Türkistan'a, Kafkasya'ya, Hindistan'a, Çin'e, Mısır'a seyahatler yapar. 1882'de Zühre Hanım'la evlenmesi sayesinde Yusuf Akçura ile akraha olmuştur. Rus Çarlığı içerisinde erimelerinden endişe ettiği Türklerin, ortak bir dil etrafında birleşerek varlıklarını sürdürebileceklerine inanmış ve bu amacını gerçekleştirebilmek için bir gazete çıkarmayı amaçlamıştır. "*Dilde, fikirde, işte birlik*" şiarıyla tüm Türklere hitap edecek bu gazete, Tercüman'dır. Sade bir Türkçe ile 22 Nisan 1883'te çıkarılmaya başlanan Tercüman Gazetesi, ilk zamanlar haftada bir gün, 1903'den itibaren haftada iki gün ve 1912'den sonra günlük olarak yayınlanmıştır. Bu gazete, sadece Rusya Türkleriyle sınırlı kalmamış, zamanla Osmanlı İmparatorluğu'na, Hindistan'a, Mısır'a kadar ulaşarak okuyucu bulmuştur. Son derece yoğun ve yorucu geçen İsmail Gaspıralı'nın hayatı 11 Eylül 1914'te Bahçesaray'da son

1 Dr., Ankara Üniversitesi

bulmuştur. Yoğun bir katılımı ile gerçekleştirilen cenaze töreniyle Kırım Hanlığı'nın kurucusu olan Hacı Giray Han'ın türbesi yakınlarına defnedilmiştir (C.S.Ahmet,1934).

İlk Usul-i Cedid Mektebi

XIX. Yüzyıla kadar Rusya'daki Müslümanların okul sistemi Buhârâ Kur'an kurslarının ortaçağdan kalma bir şekli idi. Zamanın gerisinde ve bilim ışığından mahrumdu. Usul-i Cedid hareketinin kısa zamanda uygulamaya geçmesi İsmail Bey sayesinde olmuştur. Açtığı mekteplerde Avrupa ve Rus okullarındaki müfredatı takip eden Gaspıralı eğitime yeni bir muhteva kazandırmak azmiyle işi temelden ele alır ve reforma ilk mekteplerden başlar. Bu okullarda Kur'an okuma, yazı yazma ve namaz kılma öğretiliyordu. Gaspıralı bunların yanı sıra, Türk dili geometri, matematik, İslam tarihi, dünya tarihi, coğrafya ve sağlık bilgisi gibi derslerine öğretilmesi gerektiğini savunarak, Gaspıralı programının özelliklerini şöyle açıklamıştır:

1. İlk mektepler medreselerden ayrılmalı,
2. Öğretmenleri ayrı olmalı,
3. Öğretmen sadaka değil aylık almalı,
4. Okuma yazma öğretimi "Heceleme" ile değil de yeni "Elifba" kitaplarında gösterilen "Usul-i Savtiyye" veya "Usul-i Meddiye" ile başlayıp yürütülmeli ,
5. Yalnız okumaya değil, aynı zamanda yazı öğretimine de önem verilmeli,
6. Kız çocukları içinde ayrı ilkokullar açılarak kızlara da yazı yazma öğretilmelidir,
7. Öğretim belirli bir programa göre yapılmalı ve bu her yaşa göre de ders kitapları kullanılmalıdır(Taymas,1966).

İsmail Gaspıralı, ilk usul-i cedid mektebini 1884'te Bahçesaray'da Kaytaç Ağa Mahallesi'nde açmış ve düşündüklerini burada uygulamaya başlamıştır. Bu mektepte okutulacak ders kitabı İsmail Bey'in yazdığı Hoca-i Sıbyân idi. Mektebin muallimi İsmail Bey, usulü bizzat öğretmekle yetiştirdiği Bekir Efendi Emektar yoluyla oldukça zor bir şekilde bu mektebe ancak 12 talebe kayıt ettirebilmişti. Bekir Efendi günde dört saat ders verdiği talebelerini 45 günde okuma yazmayı öğretmiştir. Bu hadise, Rusya Müslümanları arasında çok büyük tesir yapmış. Bir süre sonra öğrencilerin sayısında artış olur ve sayı kırka ulaşır. Fakat elde edilen bu başarı eski usul mektep ve medrese eğitimini

savunan kadimcileri de ayağa kaldırmıştır. Bir yandan Ruslar, diğer yandan kadimciler eleştirilerini sertleştirirler. Bu saldırılara rağmen çalışmalarına devam eden Gaspıralı bir de halka açık gece okulu açarak 20 işçiye bizzat öğretmenlik yapar. İşçi öğrencilerde 45 günün sonunda okuma –yazma öğrenince Gaspıralı'nın öğretim metoduna karşı fevkalâde bir ilgi başlar. Çeşitli okullarda hocalık yapan mollalar ve medrese öğrencileri mektuplarla Gaspıralı'dan yardım isterler. Birçoğu da Bahçesaray'a gelerek İsmail Bey'den usul-i cedid -i öğrenir. Bunlar daha sonra kasabalarına dönerek yeni öğrendikleri usûlu diğer arkadaşlarına da öğreterek usul-i cedid'in yayılmasına yardımcı olurlar(C.S.Ahmet,1934).

İsmail Gaspıralı “Usul-i Cedid Nedir? Adlı makalesinde yeni mekteplerde ki eğitim ve öğretim metodunu şöyle tasvir etmektedir. Maddeler halinde sıralayacak olursak;

Eğitim süresi iki yılı geçmeyecek.

Bir muallim bir seferde en fazla otuz talebeyi okutabilecek.

Talebe sayısı bu rakamı aştığında muallim kendine yardımcı birini bulacak.

Mektebe kayıtların her yıl içinde sadece iki defa (öğretim yılı başında ve ortasında) yapılmasına izin verilmekle beraber yılda bir defa yapılması tercih edilir.

Mektepte dört farklı sınıftan fazlası olmayacak.

Her ders 45 dakika sürecek günde en fazla beş ders okutulacak, haftada altı okul günü (dini ve resmi tatiller hariç) olacak.

Talebeleri yorup bırakmamak için dersler arasına on dakikalık teneffüsler konulacak.

Bütün gün talebeyi tek bir delse meşgul etmek yerine, farklı dersler konulacak ve dersler birbirini takip edecek.

Bedeni cezalar verilmeyecek, not ve imtihan sistemi getirilerek her haftanın sonunda talebeler imtihana tabi tutulacak, temizlik ve sağlık şartlarına önem gösterilecek yeterli sayıda pencere ile sınıfların temiz ve havalandırma tertibatı kurulacak, Mektepler sıralar, iskemleler, kara tahta ve kitaplıkla donatılacak.

Dersler Arapça ve Türkçe, Okuma-Yazma, Türkçe Grameri, Aritmetik ve sualli cevaplı tartışma derslerinden oluşacaktır (Maraş,1997).

Usul-i Cedid Mekteplerinde Uygulanmış Olan Günlük Ders Programı

Zaman	Sınıf	Ders	Eğitim ve Ders kaynakları
I.	1	Arapça, okuma Yazma	Baş Öğretmen
	2	Güzel Yazı	Örnek plan
	3		
II.	1	Arapça okuma yazma	Baş öğrenci
	2	İlm-i hal	Öğretmen
	3		Ders kitabı
III	Dinleme - Dua		
IV	1	El yazısı	Örnek plan
	2	İlm-i hal	Ders kitabı
	3	Türkçe okuma	Öğretmen
V	1	Türkçe okuma	Öğretmen
	2	Güzel Yazı	Örnek plan
	3		Baş öğrenci

(E.Lazzerini,1973).

Sistematik Okul Örneği

Usul-i Cedid hareketini başlatan İsmail Bey, açtığı okullarda Avrupa ve Rus okullarındaki müfredatı takip ederek bu amaçla işe ilk mekteplerden başlamıştır. Gaspıralı usul-i cedit mekteplerinde uyguladığı programlarda mekteplerin hem muhtevasında, hem de şeklinde değişiklik yapmıştır. Onun ortaya koyduğu ilk yenilik usûl-i savtiyye idi. Eski anlayışın aksine bu metotla alfabenin bütün harfleri birden öğretilmez. Tedrici bir temele dayanan fonetik usul kullanılır. Önce Arap alfabesinin ilk beş harfi öğrencilere tanıtılır. Sonraki derslerde ise yeni bir veya iki harf öğretilerek öğretim sürdürülür. Öğrenciler yazmaya da harf öğrenimiyle birlikte ilk günlerden itibaren başlarlar. Bu öğretim usulü eskiye göre önemli avantajlar getirir(E.Lazzerini,1973).

İsmail Gaspıralı, Rehber-i Muallim adlı eserinde okulun planını dahi çizmiştir. Bu plan Batı mektepleri örnek alınarak çizilmiştir.

Gaspıralı'nın usul-i cedit mekteplerinde okuttuğu ders kitabı” Hoca-i Si-byân'dır”.Hoca-i Si-byân her biri dört ayrı sınıfa tekâbül etmek üzere dört

bölümden oluşmaktadır. Kitapta Arap alfabesi tanıtıldıktan sonra, en geniş yer Türkçe öğrenimine verilmişti. Kitap Gaspıralı tarafından yazılan pek çok şiir ve hikâye ile halk masallarından oluşmaktadır. Ayrıca Rus ve İslam tarihi ile bunların coğrafyaları hakkında da bilgi mevcuttur.

Hoca-i Sibyân şu bölümlere ayrılmaktadır:

Arap Alfabesinin Tanıtılması

Türkçe Öğretimi

Şiir, Hikâye ve Halk Masalları

Rus Tarihi, İslam Tarihi, Ülkelerin Coğrafi Konumları

Eserde bahse değer bir diğer önemli yenilik ise bahsettiğimiz fonetik metodun Türk diline uygulanmış olmasıdır. Kitaptan misaller vererek metodun daha iyi anlaşılacağı kanaatindeyim. Eserde işe besmele ile başlanır. Hemen, öğretimi kolay, anlaşılır kavranır olması için öğrencilere nasihat yolu ile talimatlar verilir. Örneklendirecek olursak; Önce harflerin adları, sesleri öğrenciye bildirilir. Sonra bunların kelimenin başında, ortasında ve sonunda yer aldıklarında hangi değişikliklere uğradıkları gösterilir. Nihayet, bütün bunlar okutulur ve yazdırılır. Bu ders kavratılmadıkça ikinci derse geçilmez. Bu derslerin sonucunda öğrenci okuma ve yazmayı öğrenince Gaspıralı, öğrencilere çalışmanın önemini belirten özlü sözleri ”Çalışan aç kalmaz, Çalışmayan boş kalır, Kulak iki dil birdir, Bir söylemeli iki dinlemeli, At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır” yazdırır ve okutur(Hocai-Sıbyan,1884).

Gaspıralı çocukların yakın çevresinden başlayarak çocukların eğitim gördüğü Kırım Bahçesaray’ın doğal güzelliklerini konu alan (Bahçe, Bostan) adlı metinler de hem öğrencilere tabiat sevgisini, bağ bahçede yetişen meyvelerin güzelliklerini, hem de yaşadıklarını toprakların kıymetini bilmelerini tavsiye etmiştir.

Usul-i Savtiye metoduyla okuma yazma faaliyetini başarıyla bitiren öğrenciler artık bu mekteplerde dini konuların yanında Matematik, Türk Dili ve Grameri, Dünya ve İslam Tarihi, Coğrafya, Sağlık Bilgisi ve müspet ilimler öğretilmeye başlanmıştır.

Gaspıralı’ya göre bu mekteplerde kullandığı Usul- i Savtiye metodu en önemli özelliği her şeyden önce insan tabiatına ve ilmine en uygun bir metod olduğu ve sınıfların ayrılması, seneyi iki öğretim yılına bölme, kolaydan zora doğru gitme ve imtihanların olmasıdır. Talebelerin bildikleri nesne ve kavramlardan yola çıkarak adeta bilinenden bilinmeyene ilkesi uygulanarak öğretim yapılmıştır.

Hoca-i Sıbyan adlı eserde talebeler okuma yazma öğrendikten sonra, halk hikâyeleri, atasözleri, ahlaki sözler ve bütün bunlardan sonra Kur'anı Kerimi okumaya başlarlar. Halk hikâyelerinden özellikle Gaspıralı, Hoca-i Sıbyan'da, ünlü mizah ustası Nasreddin Hoca'ya da eserinde yer vermiştir. Türkçenin konuşulduğu her yerde bilinen ve fıkraları dilden dile dolaşan Nasreddin Hoca, Türk Coğrafyasında Nasreddin Ependi, Apendi Hoca Nasreddin, Koca Nasır isimleriyle anılmaktadır. Bu kadar geniş kültür coğrafyasında yayılıp ünlenen Nasreddin Hoca'ya konuşulduğu topluluğun kültürel, siyasi ve sosyal yapısına göre değişik misyonlar yüklenmiştir. Gaspıralı Hoca-i Sıbyan adlı eserinde bu mizah ustası Nasreddin Hoca'nın hayatını, fikirlerini, buna ek olarak da bir fikrini öğrencilerine hem okutup hem de yazdırmıştır.

Gaspıralı, Hoca Nasreddin ismini işitmeyen bir Türkoğlu yoktur. Herkes Hocanın hikâyelerinden bir nicesini bilir. Türkistan'ın her köşesinde, Türk alemini her noktasında her gün Hoca Nasreddin'in ismi, misali yâd olunur söylenir; insanları hem güldürür, hem düşündürür, hem de fikirlerini uyardır. Büyük bir edip, büyük nasihatçıdır, büyük bir Türk'tür. Akşehir ve Konya vilayetinde kadılık ve müderrislik etmiştir. Daima doğru söyleyen, riyakarlık ve iki yüzlülük etmeyip, halklardan gördüğü yamanlıkları, alçaklıkları, hoş ve gülünç misâl ve hikâyelerle haber verip cümlelerin güzel terbiyesine çalışmıştır. Kimseleri incitmez, kimselere tabi olmaz, mala mülke önem vermez, kimseye de baş eğmezdi. Öz halinde kanaat ile yaşardı. Hoca bir bakıştan fakir görünse de diğer bakıştan kimseye muhtaç olmayan han ve sultan idi. Şimdi sizlere Hoca'nın bir latifesini söyleyeyim, bakın fena bir işe tutulduğu halde dâhi insan inkâra çalışmayıp sebep göstermek lüzumunu tarif etmiştir (Hocai-Sıbyan, 1884).

Usul-ü Cedid okullarındaki eğitim yöntemini *Rehber-i Muallimin* adında bir risale haline getiren Gaspıralı, bu risalede okulların kurallarını on madde halinde sıralamaktadır. Çağına göre gayet modern bir anlayış içerisinde oluşturulan bu program, medrese usulü eğitim veren kesimin tepkisini çekmiş ve ilk başlarda halk bu okulları istememiştir.

Ancak Gaspıralı, olumsuzluklara rağmen çalışarak, okulların başarısını ispatlamıştır. Kırk günde okuma yazmayı öğretebileceğini iddia etmiş ve halk karşısında bu iddiasını ispatlamıştır. Okulların bu başarısını görerek takdir eden bazı zengin tüccarların desteğiyle Usul-ü Cedid okulları hızla Rusya Türkleri arasında yayılmaya başlamıştır. Nitekim İsmail Gaspıralı öldüğünde, Rusya'daki Usul-ü Cedid okullarının sayısı beş bin civarındadır. Bu okullarda sadece dil ve din konuları öğretilmemiş, Batı'daki gibi fen bilimleri ve beşeri bilimler de öğretilmiştir. Milleti meydana getiren unsurlardan en önem-

lisi olan dil, Gaspıralı'nın da üzerinde durduğu en önemli konudur. "Dilde, fikirde, işte birlik" düsturuyla çıkarttığı ve tüm dünya Türklüğünü kapsayacak şekilde yayın yaptığı "Tercüman Gazetesi", tüm Türkler arasında ortak bir dil oluşturma amacının bir ürünüdür. Gaspıralı, Türklerin şive farklılıkları olmakla birlikte aynı dili konuştuğunu belirtir ve hayatta kalmak istiyorlarsa dil birliğini sağlamaları gerektiğini belirtir. Türk şiveleri arasındaki benzerlikleri iyi tahlil etmiş olan Gaspıralı, Türkçenin işlenerek daha kullanışlı bir hale getirileceği inancına sahiptir

İsmail Gaspıralı'nın Osmanlı devleti ile ilişkisi Tercümanın yayın hayatına girmesiyle başlar. Tercüman'ın Osmanlı basınına nazaran daha sade bir dille yayınlanması ve hemen hemen her sayısında Osmanlı devleti ile ilgili haberlere yer vermesi, gazetenin İstanbul'daki aydınlar ve halk tarafından da ilgiyle takip edilmesini sağlıyordu. Hattâ Tercüman gazetesinin İstanbul'daki müşterilerinin sayısının bir dönem 15-16 bin civarında olduğu belirtilmektedir. Bu sayıda mübalağa yoktur. Çünkü İsmail Gaspıralı'nın Mısırda Continental Otel'inde verdiği bir konferans sırasında ifade etmiştir. Bu yıllarda İstanbul'da eğitim görmekte olan meşhur kazan tatarı yazarı Fatih Kerimi 'de Tercüman'ın İstanbul'da ilgiyle takip edildiğini, gazetenin şehre geldiği günlerde köşe başlarında gazete satıcılarının Tecüman geldi diye bağıra bağıra gazeteyi sattıklarının, hangi kahvehaneye gitse masa başlarına toplanmış halkın Tercüman okuduğunun yazmaktadır.

Gaspıralı, Türk yurdu okuyucularına gönderdiği mektupta "Türk yurdunun istikbâlinin mektep ve maarife bağlı olduğunu dikkat çekerek şu ifadeleri dile getirmiştir;

"Zira hakim bir milletin mahkûm düşmesi, mahkûm bir milletin yok olması mektepsizlikten ileri gelmektedir."

Türk yurtcularına , milliyetperverlere düşen vazife ise durmadan geçen zamana yetişmek için acele davranmak , onbeş, yirmi sene sonra Türk yurdunda okuyup yazma bilmeyen kız- erkek Türk genci bırakmamaktır. Buda mümkündür diyerek, eğitim seferberliğini başlatmıştır(Gaspıralı, TY,C:1 Sayı:7,s.190).

Tercüman gazetesinde eğitimin ne kadar toplumların değişmesi ve gelişmesinde etkili olduğunu dair örnekler vererek 40 günde Türkçe okuyup yazmanın mümkün olduğunu halka duyurmuştur. Halk ise bu mektepleri madden ve manevi desteklediklerini göstererek, "Kendi Okulun Kendin Yap" kampanyası başlatmışlardır. Gazetenin aboneleri arasında Rusya da yaşayan Türk-

lerin dışında Mısır, Türkiye, İran, Hindistan, Çin, Doğu Türkistan da okuyucuları vardı.

İsmail Gaspıralı'nın hayali olan "Boğaziçi"ndeki kayıkçılardan Kaşgar'daki devecilere "kadar herkese okutma hayali hemen hemen gerçekleşmiş oluyordu.

Usul-i Cedit 'de Kadın Eğitimi

İlk mekteplerin ıslahında Usul-i Cedit mektepleri yalnız erkek için değil aynı zamanda kız talebeler içinde öğretim yapıyordu. Mekteplerde yetişen kadın öğretmenler Kazanda, Sibiryada da Türkistan'da Yedisu ülkelerinde öğretmenlik yapıyorlardı. Gazete ve mecmualarda yazı yazan birçok kadın imzaları göze çarpmaktadır. Sonraları dış tabibi olan Hatice Tanoç, 1907 senesinde sosyal demokratların yayın organı olan "Ural" gazetesinin sorumlu maharririydi. İsmail Gaspıralı'nın gerek gazetecilikte gerekse Usul-i Cedit mekteplerinde sağ kolu olan Zehra Akçura Kazanlı bir Türk kızıydı. Kazanlı Türk kızları Rus liselerinde ihtisas ve yüksek mekteplerde eğitimlerini tamamlamışlardır. Başka İslam ülkelerine nispeten daha evvel Kazanlı Türk kadınları arasında sıhhiye memurları, ebeler, dış tabipleri doktorlar ve başka meslek mensupları bulunuyordu. Gaspıralı, Müslüman Türk kızlarının eğitiminde öncülük etmiştir. İlk Usul-i Cedit Kız mektebini Ablası Pembe Hanım Balatokova adına 1893'te Bahçesarayda açmıştır. Bu örnek diğer bölgelerde de kısa süre içinde uygulanmıştır (Taymas,1996).

Sonuç ve Öneriler

Türk Dünyasında çıkmakta olan bütün akademik yayınları takip edip tasnif eden bir indeksin kurulması. Bu hem top yekun bilgi üretme gücümüzün istatistiğinin tutulması hem de güçlü ve zayıf kalan üretim alanlarının tespit edilmesi bakımından hayati önem taşıyan bu konu üzerine Bilim insanlarının görüşlerine baş vurulması.

Bilim insanı yetiştirme, Avrupa Birliği üyesi ve aday ülkeler arasında uygulanan eğitimde hareketliliği destekleyen Sokrates ve Erasmus programlarının Türk Dünyasına uyarlanma bir versiyonu geliştirilmesi, Türk Dünyası üniversitelerinde okuyan gençlerin hareketliliğinin temini sağlanmalı bunun için bu sisteme dahil olan Türk Cumhuriyetleri bir havuz oluşturarak bu gençlerin kültürel kaynaşmaları desteklenmesi hususunda görüşler gündeme alınmalı.

Türk Dünyasının geniş coğrafyasında travmaya yol açmış hadiselerin cereyan ettiği mahallerde hem sosyal bilimcilerin hem de fen-bilimcilerin alan

araştırmaları, yaparak ilmî analizlerle yeni bilgiler üretmelerini temin edecek projeler üretilip desteklenmesi konusunda araştırmacıların görüşleri alınmalı.

Türkistan'da kaybolmaya yüz tutmuş karakteristik özelliklerimizin, gelenek ve göreneklerimizin tespiti için alan çalışması yöntemini kullanacak projeler yapılmalı.

Eğitim ve öğretimin her aşamasında ders müfredat ve kitapları Türk topluluklarını birbirine yabancılaştıran ve ötekileştiren unsurlardan arındırılmalı ve ortak bir Türk kültürü ve tarih bilinci oluşturma konusunda nelerin yapılması gerektiğinin ortaya konulması üzerine bilim insanlarının görüşleri doğrultusunda araştırmalar yapılmalı.

Türk Dünyasının sembol şehirlerinde seminer ve atölye çalışmaları tertiplenmeli, bu tür toplantılar konusu daraltılarak daha muayyen konulara odaklanmalıdır. Sembol şehirler nereler olmalı, etkinliklerin içeriği ne olmalı araştırmacılar tarafından tartışılarak şehirler belirlenmeli.

Kendi geleneğinden kopmayan, kendi toplumuna, tarihine ve kültürüne yabancılaşmamış ayrıca çağın ihtiyaçlarına cevap verip popüler kültürün yozlaştırıcı etkilerine karşı dirençli bir insan modeli yetiştirebilmek için ortak pedagojik yöntemler tartışılarak Türk Kültür Coğrafyasında Türk kimliğini korumak için "EĞİTİM FELSEFESİ" oluşturulması konusunda tartışmaların gündeme alınarak beyin fırtınaları yapılmalı.

Tüm Türk Kültür Coğrafyasını kapsayan Ortak bir dilde Basın ve Medya oluşturulmalı.

Türk Dünyasının medya arasındaki enformasyon bağlantılarını gelişmesi için bilgi havuzu oluşturulması.

Medyada, ortak kahramanlarımızın çizgi filmleri ve animasyonlar hazırlanmalı.

Tüm Türk Dünyasını kapsayan uluslararası bir yayınevi ve halka açık bilgi bankaları kurulmalı.

Türk Dünyasının ortak mirası olan müzelerin bu anlamda değerlendirilmesi, Türk Devlet ve Topluluklarının birbirleriyle etkileşimini sağlamasının yanı sıra, yetişen nesillerin kendi kültürlerini daha yakından tanıyarak, yaşantılarıyla ilişkili çıkarımda bulunmalarını sağlayacaktır. İnsanlar kendilerinden bir parça görmedikleri hiçbir şeye ilgi göstermezler veya kendilerinden bir parça görürlerse ilgileri artar, benimserler ve merak ederler. Merakla birlikte öğrenme süreci de başlamış olur. İşte bizim ortak parçalarımızdan biri de Türk Dünyası müzeleri oluşturulmalı.

Eğer müzeler bizlerin toplumsal hafızamız ise ve kültürümüzün parçalarını yansıtır iseler bu müzeleri bilimsel faaliyetlerimize yönelik kullanarak, geliştireceğimiz doğru stratejilerle, bilgiyi talep eden insanlara daha kolay benimsetebilir ve daha etkili bir öğretim gerçekleştirmiş oluruz. Verdiğimiz bu örnek sadece öğretimde kullanılan farklı bir yöntemin bizlere, yani Türk Dünyasının geleceğine ne kadar katkı sağlayabileceğini gözler önüne sermektedir. Buna benzer yöntemleri geliştirmeli ve kendimize özgü kılarak toplumsal ve milli değerleri ortak etkinliklerle yeni nesillere aktarılmalı.

Cedidciliğin en önemli mirası, Rusya Müslümanları tarihinde belki de ilk defa bir araya gelerek işbirliği yapabileceğini, Rus denizi içinde erimemek için bir kuvvet oluşturabileceğini göstermesidir. Kadınların serbestleşmesi eğitimin yaygınlaşması, siyasi bilincin kimlik bilincinin gelişmesi demokrasi anlayışının gelişmesi ve yerleşmesi yolunda atılan önemli adımları da yabana atamayız. 1917 İnkılâbı birlik yolundaki gelişmeleri kesintiye uğratsa bile bu birliğin tesiri günümüze kadar gelmektedir. Bugün de Rusya Müslümanları yeniden bir dirilişi gerçekleştirirken, cedidcilerin mirası üzerinde yükselmeye zarureti görülmektedir. Bugün memleketimizin içinde bulunduğu siyasi ve sosyal ortamda cedidcilere geçmiş zamandan daha fazla ihtiyaç olduğunu görmekteyiz. Günümüz Türk Dünyası'nın birliği ve müstakilliği de uygulanacak maarif politikaların bağlıdır. Bütün Türk Aydınlarının paylaştığı temel duygu Türk Dünyasına olan iman olmalıdır. Üçüncü bin yıla girme aşamasında Türklerin temel hedefi ve İsmail Gaspıralı'nın "Dilde, Fikirde, İşde Birlik" düsturu zamanımızın "Kızıl Elması" olmalıdır.

Türk dünyasının müşterek ve her birinin kendisine ait milli hedefleri stratejisi ve milli dış politikası ve ortak noktalarda kesişen noktalar acilen tespit edilmeli. Tüm Türk Kültür coğrafyasında ki aydınların paylaştığı temel duygu ise, Türk dünyasına olan güven olmalıdır. Tarih yine Türk mecrasına doğru akacaktır.

Kaynaklar

Erşahin, Seyfettin.(1999).*Türkistan'da İslam ve Müslümanlar*. Ankara İlahiyat Vakfı Yayınları.

Maraş, İbrahim. (1997). İsmail Gaspıralı'nın Bilinmeyen Bir Risalesi Mektep ve Usul-i Cedid Nedir? Emel, No:219 Mart-Nisan.

Lazzerini, Edward.(1973). İsmail Bey Gasprinski *and Muslim Modernism in Rusya 1878-1914* Washington.

Gaspıralı, İsmail.(1884). *Hoca-i Sıbyan Bahçesaray.*

Gaspıralı, İsmail.(1901). *Hoca-i Sıbyan Bahçesaray*

Gaspıralı, İsmail. *Türk Yurtçularına (Türk Yurdu ,C:1 Sayı:7,s.190).*

Seydahmet, Kıvrımlı Cafer .(1934). *Gaspıralı İsmail Bey.* İstanbul.

Taymas, Abdullah Battal.(1966). *Kazan Türkleri.* Ankara.

Tercüman Gazetesi. *10 Mart 1906 Bahçesaray.*

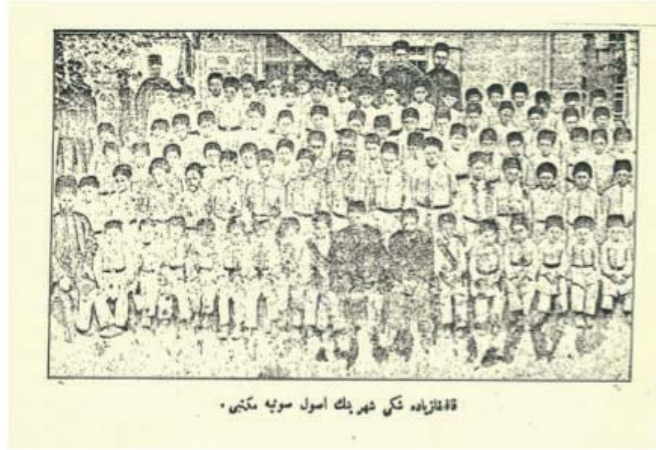
Tercüman Gazetesi. *20 Mart 1906 Bahçesaray.*

Türkoğlu, İsmail. (2000) *Rusya Türkleri Arasında Yenileşme Hareketinin Öncülerinden Rızaadin Fahrettin.* Ötüken Yayınevi İstanbul.

Ekler:

İSMAİL GASPIRALI “HOCA-İ SIBYAN KİTABI”

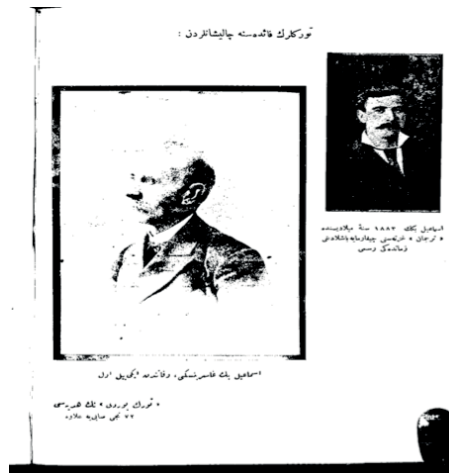
KAFKASYA DA CEDİD MEKTEPLERİ

KIRIMDA AÇILAN CEDİD MEKTEPLERİ

سنة ۱۲۸۰ هـ في كيرمانشاه انزلت الامراء والوزراء على ان يفتحوا في كل بلدة من بلادهم مدرسة جديدة على الطريقة التي هي في كيرمانشاه في سنة ۱۲۷۰ هـ
كانت في سنة ۱۲۸۰ هـ في كيرمانشاه انزلت الامراء والوزراء على ان يفتحوا في كل بلدة من بلادهم مدرسة جديدة على الطريقة التي هي في كيرمانشاه في سنة ۱۲۷۰ هـ

تورک کورک قالدوسته جالیشادرون :

اسماعيل پاشا قالدوسته
۱۲۸۰ سنه ميلاديه
۱۲۸۰ سنه ميلاديه
۱۲۸۰ سنه ميلاديه

اسماعيل پاشا قالدوسته

تورک کورک قالدوسته
۱۲۸۰ سنه ميلاديه

TÜRK YURDU DERGİSİ